

Газетні дні й ілюзії дев'ятдесятих

Володимир Приймак

Додому, вийшло так, я повернувся пізнуватю. Домашні сказали, що лікар Біланюк дав свій телефон й казав передзвонити, коли б і не прийшов. Передзвонив, сказав, що виходить з дому, я мав іти назустріч, як то належить за законом конспірації. Так і зустрілись серед вулиці, що була Перше травня, а стала Бандери.

— Сьогодні за Вас проголосувала сесія...

Він був делікатним, на "ти" не переходив, хоч зналися віддавна.

— Я знаю, не відмовитесь...

Справа була серйозна. Знаний лікар-невролог, скільки врятованих і повернутих інколи з того світу, він ще сказав, що читає мене, в тім числі в "Молоді України".

— Давайте я переговорю з редактором...

Це не був хід конем, була в нас газета, руйнувати не було сенсу. Вранці зайшов до редактора, виклав, як воно є.

— Треба переходити всім колективом разом з газетою...

— Я не збираюся ні на чий бік переходити...

Такою була позиція, і я її поважаю, особливо, як надивився на все за роки. Вибору не залишилося, написав заяву, вийшов на вулицю, редакція, в яку прийшов колись у 18, стала вже не моєю. По дорозі зустрівся з директоркою друкарні, яка вже все знала і зі мною була заодно. Привела на другий поверх у Ленінську кімнату, де в нас проходили партійні збори, й сказала:

— Располагайся...

На цім слові ми розсміялись, сів за довгий дубовий стіл, покритий кумачем, директорка пішла в лінотипний, палітурний та інші свої цехи керувати, а я поклав перед собою стос паперу формату А4, і взяв до рук ручку. Треба було забути геть усе на світі і писати, ця газета мала бути вже іншою.

* * *

Скільки років ходив до роботи, мінялись редакції і журналісти, приходили інші редактори, а газета незмінно виходила. Це була ніби ріка, що постійна в своїх берегах, незалежно від того, надворі весна, а чи осінь. І навіть зима, хоч вода замерзає, а все ж вона є. Але раптом ця вода зникла, зупинила свою течію — нам не дали паперу. Постала абсолютно банальна обставина — якою би мудрою не була ця наша газета, їй можна було перекрити дихання в такий простий спосіб. На базарі вже черга стояла за цим нашим словом, як до того за хлібом, а ми билися об свою проблему, як риби б'ються об лід.

— Слухай...

Сказав мені директор головного на той час тут заводу, що також спішно захотів долучитись до нового часу.

— У мене швагро у ЦК, як би він шепнув десь там кому треба...

Так опинились ми на паперовому комбінаті, безкінечному в своїх просторах і з їдким запахом не то целюлози, не то невідомих для нас хімікатів.

— Хто з вас свояк?..

Директор, хоч не по роках, але ще підтягнутий, з цигаркою фільтром вниз, неважко було здогадатись, що вирішив директор кинути палити, та от час вибрав непідходящий. Я згрішив:

— Я...

— Швагро?..

— Швагро...

— На що папір?..

— На газету...

— На яку ще газету?..

— На фольклорно-етнографічну...

— ?..

— Народні пісні, коломийки...

— Коломийки...

— Коломийки...

— Знаю я ваші коломийки! Я що не дивлюся телевізор, а чи не слухаю радіо?!. Він там ще трохи покипів, але так, для годиться.

— Полегше ви там, з тими вашими коломийками...

Папір директор дав, і білого, як сніг, й багато, у необмеженій кількості. Вантажили ми довгі тягачі колгоспною картоплею, раз у два-три тижні везли за сотні кілометрів на комбінат, а звідти — рулонами паперу. Таким був бартер. За кілька днів до державного перевороту, відомого в народі путчу, перегнали сюди два вагони класичного газетного із Кондопоги — для комуністичної преси Західної України, для правильної оцінки тих подій уже після. Але путч провалився, ці вагони директор передав нам, цілий рік протримались ми на халяві. Володя якимось переборщить, що мав уже директора запанібрата.

— Викиньте цього бовдура...

Кивнув на портрет Леніна, великий, на цілу стіну, за спиною директора. Директор не знітився, лише хитнувся кінчик сигарети фільтром вниз.

— Вам, хлопці...

Він добирав слова.

— Вам пасувало б бути виваженими, несете сюди нібито якийсь новий час...

Познущався директор.

— Західний вітер...

* * *

Дивними стали для нас ті три дні, що потрясли світ. Патріоти і демократи, що до того зранку до ночі товпилися у редакційних коридорах, так, що важко було пробитись до кабінету, ніби канули в Лету. Жодного, ані душі. Забіг тільки Володя, сказав добре, що почалось, значить, скоро скінчиться. Ввечері поїхав у друкарню, тут мене мало хто

впізнавав.

— Ей!..

Зачіпав я тих, з ким працював цілий рік.

— А, ти...

І вони зникали серед машин й лінотипів. Став до бесіди був верстальник, сказав, що слухав з Москви радіо.

— Сказали, що в'язати будуть завтра, інтернувати...

На вулиці зграйка чоловіків обговорювала події дня, що минав, як сідав у машину, один кинув:

— А чому варто вже сушити сухарі...

У машині очікував ще один сюрприз, напередодні в Коломиї прикупив першого синьо-жовтого прапорця, які вперше там продавали, почепив навидноті, вгорі, біля скла лобового.

— А де наш прапорець?..

Водій пильно вдивлявся в дорогу.

— Певно, хтось вкрав...

На порозі редакції, хоч було за опівніч, очікували колеги по перу, зі старшого покоління, з якими працювали ще в тій там газеті. Важко дався їм цей перехід, довго ламали себе, стояли тепер приголомшені. Зверталися цілий рік вже на "ви", я їм казав:

— Кидайте ви ці свої вихиляси...

— Ні-ні, ну що ви, що ви...

Тепер стало на місце.

— Зайди до мене...

Сказав колега з старших.

— Слухай, ну ми ж такого нічого не писали...

— Такого - якого?..

— Ну... Щоб там КГБ...

— Ну для КГБ вистачить одного мартиролога ОУН-УПА...

Наступні дні колега до роботи не ходив. Вранці подзвонив голова.

— Хто тобі сказав, що це путч?..

А й справді, ніхто не казав. Пропав десь голова району, не стало обласного голови, і лише Президент торочив увесь день.

— Збирайте урожай!.. Збирайте урожай!.. Бо не той хліб, що в полі, а той, що в коморі...

У Городенці відгуляли обжинки, зібрали врожай, і я не знав до чого приліпити ці слова Президента.

— А...

Нагадав я.

— Чорновіл сказав...

Чорновіл, як на той час голова ради у Львові, зробив заяву, що в державі переворот, роз'яснив наслідки з цього. Ця заява і стала основою бідненької інформації, що

з'явилась у нас на першій сторінці.

— Чор-р-новіл...

Передражнив голова.

— Ти скажи ще, що Стус...

— Думаю, що й Стус, та от, убили Стуса...

— О-о!... Побачимо, якої ти заспіваєш, як вони прийдуть сюди...

На тім поставив трубку. Я вийшов у місто, єдину вулицю в центрі, де кілька будинків, висоток, за нашими мірками, пам'ятник Шевченка, який почали зводити, і Незалежності, де був раніше Ленін. Було пустинно і на душі, й на вулиці. Перехожі, охочі до розмов ще днів три тому, до бесід не ставали. Перепинив давній знайомий з автоколони.

— Автобус заховали...

— Який автобус?..

— "Край"...

Автобус цей возив великий, яскраво розмальований на боковинах наш логотип, як знак народної любові.

— "І пам'ятай, якій землі ти син..."

— А...

— Всю ніч рішали, де його подіти, загнали у ремзону, припасували ззаду три металоломи...

Але на ранок, сказав товариш, прийшов Афган, усе розтягнув й пішов на трасу.

— І без паперів...

Йшов далі сам. Скільки слів полум'яних знала ця вулиця, навіть вікна цих поверхівок наче всміхались, тепер штрикали в спину.

— Це він... Він... Це все він...

Насміхалися вікна.

— А ми що... Ми нічого... Ми не проти, ми... Навіть за, ми...

Закінчилося на третій день. Коли на четвертий прийду до роботи, на порозі зустрінуть колеги, з старшого покоління, перейдуть знову на "ви", запитають, чи не можна дати на першу сторінку аншлаг "Сини України".

— Не проти?..

— Валяйте...

У коридорі причікував водій, сказав, що прапорець знайшовся.

— Чи треба його почепити?..

— Не треба...

Скажу я.

— Тепер Україна вже буде...

— Відбулася...

Повторить він сентенцію.

— Відбулася...

Під вікнами зупиниться автобус, "... І пам'ятай, якій землі ти син...", Афган

привітно тричі просигналіть.

— То я поїхав...

— Давай-давай...

— Повний вперед...

— Повний вперед...

І він помчав, поніс з собою у дорогу крилаті ці слова і відбивав утрачене за драматичні ті три дні. Голова покликав редакцію, ми сиділи внизу, вся редакція, а вгорі, на підвищенні, голова і верхівка. Говорив голова про важливість моменту і місію в ньому газети, з'явивсь у голосі метал, і ще багато гасел голова проголосив. І ще сказав, що ми повинні писати тепер про все і по повній програмі.

— Повний вперед...

— Повний вперед...

* * *

З Петром ми не сварились. Відомий український поет, класик, з невеликого нашого Острівця, він виділявся в Раді, і за нього не було соромно, риторика й ораторський хист. Ніхто, хто представляв чи представляє Городенку, як кажуть, й близько не стояв. Блискавичним був на метафори, іноді і хуліганські, чого лише варта та з них, що про Гайдуцького. А "маємо те, що маємо" перехопив у нього Президент. Петро Ілліч ревню боровся за авторство, але він не Президент, з його уст подібна класика не звучала б. Та думаю, що й Президенту не пасувала безпорадність у крилатих висловах, але він її забезпечив. Жаль, народ так й не второпав, підспівує який уже рік, із задоволенням й піднесено. Того разу він приїхав зовсім несхожим на себе. Ми пішли до приміщення банку, в західному крилі якого була кімната для приїжджених, у якій часом він замешкував. Коли закривав двері, засунув з двох кінців штабу.

— Це так, щоб ніхто не добрався...

— Ну що ви!.. В нас мирне місто...

— Так-так... Прийде який дурак та дасть по голові...

Потім Петро Ілліч повів мені історію, задля якої і покликав, сказав, що в Києві почали рити, вигадали, що він писав рецензію на Стуса, а Стуса посадили, і він загинув у криміналі.

— Дивіться, якби там що, то ви не вірте...

Та я й не вірив, мало там хто про що балакає. Але на виборах прийшли архіви ЦК партії, рецензія і підпис консультанта відділу культури апарату. Почерк я впізнав, матеріали підписав у друкарню в набір. Прибігала Ганна Михайлівна.

— Спам'ятайся, хлопче, що робиш?!

— А Ви хочете, щоб ночами снівсь мені Стус...

Ганна Михайлівна була розчарована, Петро Ілліч образився, а, думаю, даремно, був гріх, і треба було відпокутувати. Але він вирішив звести порахунки, і стерти в порошок редакцію. Покликали в райвідділ, Степан, бехеесес, потирав скельця в подвійних окулярах, монотонно запитував.

— Папір возив?..

— Возив... Як не возив...

— Де брав?..

— Як де... На комбінаті...

— Де дів?..

— На газети, по селах рознесли...

Рипнули двері, я плечима відчув, що зайшов хтось.

— Степан, брось...

Ламаною мовою, русско-українсько, звернувся Володя Корюкін, заступник начальника.

— Не понимаешь, что делается?..

— Не панімаю...

Передражнив Степан.

— Йди, не заважай працювати...

Років два після подзвонила Ганна Михайлівна, попросила прийти. Зустріла, провела на кухню, поставила чай, повела поглядом на двері.

— Там Петро, піди переговори з ним...

— А що вже зміниться...

— Ну так, уже нічого...

* * *

Ми вже редакторами не працювали, а знову рядовими журналістами, на зиму редакцію зігнали в один кут, не було чим палити й платити за комунальні послуги. Нам випав коридор, але столи впиралися в батарею, і не було претензій. Летящей походкой пройшлася Марта, поетеса і журналістка, зупинилася, процитувала мовою оригіналу.

— Как мало пройдено дорог, как много сделано ошибок...

Я відразу подумав, де вчора ще був, що міг начудити. Олексій ще писав, відклав ручку.

— Слухай, як ти думаєш, вона не про мене?..

— Думаю, ні, не про Вас...

Він був старшим, я звертався на "ви", навіть як був він підлеглим.

— Про нас...

І Марта стане редактором, і як і ми, каліф на час. Наївні люди, ці журналісти, кому вона потрібна, їхня правда.

... Свобода слова...

* * *

Перший номер, тоді ще, як на дорозі в умовах конспірації здибались ми з лікарем Біланюком, випав нам на 13-те. Дуже вже не хотілось святу справу починати з такого числа, а тому на газеті я написав 14-е. А по селах пошта рознесла газету 13-го. Через декілька років, 13 грудня, мене знову призначали редактором, вдруге я вступав в одну і ту річку. Але співав Білоножко: "... Не повертайте на круги своя, нічого це, крім болю, не приносить..." А вже у грудні 2013-го голова підписував розпорядження про призначення генеральним директором обласної державної телерадіокомпанії. Під

старий Новий рік мене покликали до телефону, на іншому кінці був кадровик комітету телебачення і радіомовлення України, повідомив про процедуру офіційного представлення.

— На 13-те...

— 14-те...

— Та ні, 13-те...

Я розсміявся. Розсміявся і кадровик.

— А... Ну да... 13-те...

Він ще порадив.

— Якщо хочете щось поміняти, то передзвоніть голові, без нього ми не змінимо...

— Та ні, міняти ми не будемо нічого...

— Ну да... Ще засміє...

— Ще засміє...